

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

Просвітницька година СПОЧАТКУ БУЛО СЛОВО

У всі часи в Україні мудрими батьками вважались ті, які вміли виховати хороших дітей. Хороші чи погані діти – це дзеркало поведінки і культури батьків. Батьки виховують своїм прикладом, а також словом. А словом не розкидаються. У народі говорили: *“Добре ім’я – найкраще багатство”*. Тож і намагалися не зганьбити доброго імені родини. Ні поганим словом, ні негідним вчинком. Чому ж таку увагу приділяють слову?

У Біблії записано: ***“Спочатку було слово”***. Ніщо не має такої ваги, як Слово. Істинну вагу Слова відкриває Божа наука. Це найавторитетніше джерело знань про Слово. Іван Богослов писав: ***“Споконвіку було Слово, і Слово було Бог. З Богом воно було споконвіку. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього. У ньому було життя і світло людей. І світло світить у темряві...”***

Слово не є щось малозначиме. Воно не є мертвим знаряддям, воно живе і має безліч відтінків. Одне і те саме слово може бути грізним, лагідним, байдужим. Словом можна піднести людину до небес, можна вилікувати, можна поранити, а то і вбити. Народна мудрість вчить: *“Від теплого слова і лід розтане”*, *“Гостре словечко коле сердечко”*, *“Вода все сполоще, а злого слова – ні”*.

У народі здавна побутує повір’я, що слово, як і думка, здатні матеріалізуватися і, матеріалізуючись, повертається до людини підсиленим у своїй дії. Хороше слово повертається добром, лихе слово – злом. Від поганих, лайливих слів виникають хвороби, невдачі. Саме у малокультурних родинах, де вживаються лайливі слова, виникає більше всяких бід і нещасть. Не проходять ні для кого безкарно недоброзичливі випадки проти ближнього: брехні, обмови і ін. Недаремно у Святому Письмі часто зустрічаються застереження від лихослів’я. Отже, кожен повинен слідкувати за своєю мовою.

Слово народжується ще до появи дитини на світ. Співає мама ніжну колискову і немовлятко відчуває ніжне слово на рівні своїх чуттів.

Якщо у людини душа чиста, то і слова будуть добрі, хороші. Доброзичливе слово несе людині добро. І сама суть слова залежить від того, що є в душі

людини. Кажуть: *“У слові життя людей”*. Яким буде життя, залежить від того, що несе слово, сказане людиною. *“За недобрі слова – іде кара”*, *“Язык мій – ворог мій”*, *“Язык бруднить наше тіло”*, *“Вода все сполоще, а злого слова – ні”*, – так говорять у народі.

Мудрим є ті батьки, які не вживають лайливих слів самі і слідкують за тим, які слова говорять їхні діти. Гріхом є вживання лайливих слів у присутності жінки. *Кожне вимовлене нецензурне слово – дає повну характеристику його господаря*. Зараз можна почути нецензурні, образливі слова з екранів телевізорів, серед молоді. Це є свідченням того, що у нас на низькому рівні культура тих людей, які покликані нести елементи культури у народ. Крім зневаги ці горе-артисти у душі культурної, вихованої, порядної людини нічого хорошого не викликають. Дивишся на них і думаєш: *“І де воно таке виховувалося?”* І ота негативна енергія глядачів іде прямо за призначенням – до виконавців цих *“шедеврів”*.

Вживання нецензурних слів не є мірилом дорослості юнака, а швидше: *“Дурний язык – голові не приятель”*.

Наша мова не була багата на погані слова. Так турецький мандрівник Челебі у 1657 р. зауважив, що в українців є всього 4 лайливих слова: *“дідько”*, *“чорт”*, *“собака”*, *“свиня”*. Батьки вчили дітей бути обережними у вживанні слів. Лайливе чи образливе слово заміняла влучна приказка, бо знали, що: *“Слово – не горобець, вилетить – не спіймаєш”*, *“Умій сказати, умій і змовчати”*.

У дні посту люди ідуть до Сповіді, сповідатися у своїх гріхах. А найчастіше ми грішимо словом: сваримося, когось обмовляємо, ображаємо словом, гніваємося: *“Обмова – полова: вітер її рознесе, але й очі засипле”*.

Знаменитий байкар Езоп був рабом філософа Ксанфа. Одного разу Ксанф, очікуючи гостей, звелів Езопові приготувати найкращу страву. Езоп купив язики і приготував із них три страви. Коли гості розійшлися, Ксанф запитав: *“Чому ти приготував усі страви із язиків?”* *“А що може бути кращим від язика? За допомогою язика будуються міста, розвивається культура народів. При його допомозі ми вивчаємо науки, одержуємо знання, вирішуємо різні питання, миримося, вітаємося, просимо, освідчуємося у коханні. Тому слід думати, що нема нічого кращого від язика”*. Через якийсь час Ксанф звелів Езопові знайти найгірше. І знову Езоп приніс язики: *“Ти велів мені знайти найгірше. А що на світі може бути гірше від язика? Завдяки йому люди можуть стати ворогами, розпочати битву, посваритися. Завдяки йому люди брешуть і лицемірять, хитрують. Язык може продати. Чи може бути щось гірше від язика?”*

Наші предки великого значення надавали батьківському благословенню. Вдумайтесь: благословення – це благе, добре слово. Воно має велику силу, бо ніхто так не бажає своїй дитині добра, як батьки.

В давнину говорили: *“Не кажи погано, бо всяка хвилина йде”*. Тобто для кожної людини є певний час, коли кожне слово, голосно сказане, конче сповниться. Є і приказка: *“Скажи слово, а нещастя готово”*. Ось тому боялися наврочити когось словом, сказати щось недобре.

Отже, будьмо мудрими! Не треба засмічувати нашу рідну, красиву мову різним брудом. Не накликайте на себе різні біди. Поважайте традиції наших мудрих предків. Слідкуймо за тим, що говоримо.

Просвітницька година **“МОЯ СІМ'Я, МОЯ РОДИНА В ЖИТТІ І ДОЛІ УКРАЇНИ”**

Звідкіль я, хто я в рідній стороні?

Ким виросту, чи буду з Богом в серці?

Чи маю промінець в душі на дні?

Чи Україні ним досвітлю дні?

1. Україна – це наша родина, тому що основною клітиною нашої нації є саме родина. Спільна українська родина – це творець і зберігач українського роду, культури, моралі. Родина – джерело продовження роду. Мабуть, не випадково наш герб символізує триєдність – людини, родини, нації. Ще дохристиянські вірування українського народу свідчать, яке значення для наших предків мала символіка, пов'язана з родиною, родом. І сьогодні не випадково ми з вами повертаємось до глибокої минувшини народу, яка розкриває нам усю красу, неповторність звичаїв і традицій, пов'язаних з родиною.

Сильна родина, рід, сім'я – міцною буде наша ненька Україна. Тому слід згадати забуті родинні свята, звичаї, щоб відродити їх у наших родинах, бо нам, як ніколи, не вистачає родинного спілкування, підтримки у тяжку хвилину, та й хвилини радості повинні нас єднати.

Асамблея ООН постановила, що починаючи з 1994 року, 15 травня кожного року відзначається міжнародний день родини.

Родина – це перш за все подружжя, бо подружжя творить першу форму родини. Це кровно споріднені люди, з'єднані між собою щирою міцною любов'ю і безмежною відданістю. Це рід, покоління людей зі спільними інтересами, спільною діяльністю, в яких панує пошана одне до одного. Саме в родині виховується любов до рідної мови, культури, традицій. *Символом роду було божество Род* – родоначальник роду ще у християнські часи. Звідси і назва – рід, родина.

2. Рід. Родина. Сім'я. Ці слова добре відомі нам з самого дитинства. А чи задумувалися ми коли-небудь над ними, чи розуміємо ми, що вони для нас означають? Народжується дитина – і в сім'ї радість. Сім'я переростає у родину, рід. Найперше для роду – це честь, а не багатство, не маєтки. Ми знаємо з історії такі роди, які прославили себе на віки. Це родини Косачів, Драгоманових, Симиренків, Барвінських та ін.

У цих родинах панували взаємодопомога, доброта, мир, злагода, культ книги. Виховані на таких цінностях, діти були патріотами своєї держави.

У сім'ї діти вчилися поважати старших. До батьків зверталися на “ви”. Ця добра традиція підтримується у багатьох родинах і зараз. Цим звертанням зберігається повагова дистанція.

Без батьківського благословення діти не розпочинали ніяких важливих справ.

Найбільшим обов'язком батьків було підготувати дітей до самостійного життя: “Само нічого до хати не прийде, крім біди”, “На що подивляться очі – то має зробити чоловіча рука”, “Всяке діло починай з голови”. Вчили дітей тому, що вміли самі. Було багато в родинах звичаєвих правил, яких дотримувалися у родині всі: не брешти, не будь злозязиком, не бери чужого, шануй старших, будь привітним, не лінуйся та багато інших.

3. Колискою роду була хата. Саме в хаті творилася його доля, тут народжувались і помирали, переймались буденними клопотами, тут співали колискові, розповідались казки, перекази, легенди, тут діти переймали від старших звичаї, народні ремесла.

Хата для української родини є тим місцем на землі, де все рідне, звичне, де кожен предмет має свій, лише йому притаманний, колір, запах, своє місце. Тут зберігалися реліквії роду: скриня, зроблена вправними руками прадіда, а в ній рушник чи сорочка, вишиті бабусею, посуд, переданий у спадок, колиска, яка виколихала не одне покоління в родині. У хорошій господині хата завжди прибрана, і обов'язково з рушником на покуті, з запашними квітами. Найпочеснішим місцем у хаті був покуть. Біля нього стояв стіл, покритий скатертиною, символізуючи прадавню гостинність українського народу. На покуті висіли образи у вишитому рушнику, до яких люди молились у важкі години. Їх прикрашали квітами, пахучим зіллям. На покуті постійно стояв пучечок колосся як символ достатку. Там ставили гілочку свяченої верби, посвячену маківку, свічку-громівницю, пляшечку з свяченою водою. Це було найсвятіше місце в оселі. Є таке прислів'я “Посаджу батька на покуті”. На покуті садовили почесних гостей. На покуті робили першу купіль, садовили молодих під час весілля. Коли помирала людина, її теж клали на покуті головою до божниці і запалювали свічку. Український

педагог К. Ушинський писав: “Важко виразити словами те особливе, світле щось, що народжується в нашій душі, коли ми згадуємо тепло рідного сімейного гнізда”.

Родовідна пам’ять. Свято оберігала родина пам’ять про корені свого роду. Знали про те, хто вони з діда-прадіда, з якого роду. В знак пам’яті про той чи інший шанований український рід ми маємо багато містечок та сіл, названих на їх честь.

У давнину було обов’язковим поіменно знати свій рід до 7-го коліна. З кожним членом роду були пов’язані цікаві історії, реальні події. Люди повинні поважати свій рід, оберігати сімейні традиції, передавати їх у спадок своїм дітям. Споконвіку у сім’ї існував тісний взаємозв’язок між поколіннями. Батьки намагалися передати у спадок не тільки навички до праці і поведінки, а й залишити добру пам’ять про самих себе.

Пам’ять родоводу – це пам’ять про дідуся та бабусю, їх портрети на стіні, документи і листи. Це пісні та обряди, наша мова і культура.

Недарма говорять, що “сім’я – це домашня церква, на якій увесь світ стоїть, як на скелі своїй”. (*І. Огієнко*).

У народі говорять: “Дерево дає добрі плоди тоді, коли воно має сильне коріння”. Так і в родині. Чим більше кожен із нас знатиме про свій рід – тим більше шануватиме його. Від свого коріння ми черпаємо силу для життя.

Ще стародавні слов’яни шанували своїх померлих родичів, поклонялися їм, приносили жертви у поминальні дні. Загальновизнаним поминальним днем була субота. Тому ніхто весілля у суботу не робив. Не годилося на вечорницях у цей день танцювати, співати.

Могили предків були найсвятішими. Коли воїни ішли у бій – вони брали з собою грудочку рідної землі. У тій землі були поховані їхні предки, та земля мала оберігати воїна. Цієї традиції дотримуються і люди, які залишають рідну землю і від’їжджають у чужий край.

Люди, які забувають свій рід, зневажають свої родовідні корені приречені на загибель. Починаючи з Катерини II і аж до XX ст. вороги намагалися підрубати наше родове дерево. І це їм майже вдалося зробити. Дивіться, що тепер ми маємо? Що для нас святе? Якою мовою розмовляємо? Суржиком. Чий пісні співаємо? Чужі, бо своїх не знаємо. Чий танці танцюємо? Негритянські. Чию музику слухаємо? Західну. Чий одяг носимо? Закордонний. І зневажаємо свій.

Чи знаємо свою історію, свої традиції? Чи бережемо землю, на якій живемо? Чи багато знаємо про свій рід? І таких запитань можна поставити іще багато.

Тож не даймо всохнути родовому дереву нашого праслов’янського роду. Шануймо те, що ще маємо.

ЗМІСТ

НАША ДЕРЖАВА	7
Україна – від давнини до сьогодення	7
Державні символи України	11
Прапор	11
Герб України	13
Гімн “Ще не вмерла Україна”	15
Народні символи України	18
Сценарій вечора “Ой у лузі червона калина”	22
УКРАЇНСЬКА РОДИНА	25
Спочатку було слово	25
“Моя сім’я, моя родина в житті і долі України”	27
Чоловік – як батько, господар, воїн	33
Мати моя, рідна мати	38
“Добридень, сонечко”	45
Відомі українські родини. Родина Косачів	53
ДУХОВНІ СКАРБИ НАШОГО НАРОДУ	57
Вічне джерело духовності – ікона	57
Пересопницьке Євангеліє	59
ХРИСТІЯНСЬКІ СВЯТА	62
Різдво	62
Сценарій новорічних щедрівок	63
Ходіння з Маланкою	64
Великдень	72
Писанковий всесвіт	74
“Ой на Івана та й на Купала”	78
Покрова	80
На Андрія	82
“Ой хто, хто Миколая любить...”	83
Сценарій до свята Миколая	84

НАРОДНІ СВЯТИНИ	89
“Хліб на столі і в серці”	89
“Ой у лузі криниця стояла”	97
“Я візьму той рушник”	108
“І знов бандури струни оживуть”	114
ДЕРЖАВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СВЯТА	120
Володар душ наших	120
“В сім’ї вольній, новій”	123
“Відомі жінки України”	127
“Україно, люба ненько!”	132
“Не журися, Україно, ми твої сини”	137
“Козаччина – перша військова формація на Україні”	142
РЯДОК З БІОГРАФІЇ КРАЮ	147
Місто, в якому ми живемо	147
“Я вибираю Березіль”	151
СИНИ УКРАЇНСЬКОГО РОДУ	153
СЦЕНАРІЇ	156
А жінка в світ приходить для любові	156
“Ми будемо говорити про любов”	165
“Вічна пам’ять замореним голодом”	168
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	175